

Тараненко Г.Г., к.пед.н., доцент
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

МИСЛЕННЯ ЗРОСТАННЯ ЯК ФАКТОР АКАДЕМІЧНИХ ДОСЯГНЕНЬ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ

***Анотація.** У статті представлено теоретичний огляд концепції мислення зростання та її впливу на академічні досягнення та психологічний добробут особистості. Проаналізовано ключові відмінності між мисленням зростання та фіксованим мисленням, а також розглянуто результати емпіричних досліджень, що підтверджують зв'язок мислення зростання з навчальною успішністю, мотивацією, стійкістю до труднощів та загальним рівнем психологічного добробуту. Обґрунтовано перспективність подальших досліджень у цій галузі для розробки ефективних інтервенцій, спрямованих на формування мислення зростання.*

***Ключові слова:** мислення зростання, фіксоване мислення, академічні досягнення, мотивація, стійкість, психологічний добробут.*

Постановка проблеми. Концепція мислення зростання, запропонована К. Двек [2], є значущою парадигмою в сучасній педагогіці та психології, що пояснює індивідуальні відмінності у ставленні до здібностей, навчання та досягнення успіху. На противагу фіксованому мисленню, яке передбачає незмінність інтелекту та талантів, мислення зростання ґрунтується на вірі в те, що когнітивні здібності можуть бути розвинені через наполегливість, докладання зусиль та навчання на помилках. Ця теоретична рамка має значний потенціал для розуміння факторів, що впливають на академічну успішність, мотивацію та психологічний добробут особистості в умовах динамічних змін та удосконалення освітнього процесу.

У сучасних реаліях актуальність питання підвищення академічної успішності здобувачів освіти не викликає сумнівів, а розуміння психологічних факторів, що сприяють навчальним досягненням, є критично важливим для розробки ефективних педагогічних стратегій.

Варто підкреслити, що в сучасному світі з високим рівнем стресу та невизначеності все частіше актуалізується проблема психологічного добробуту та стійкості молоді. В означеному контексті дослідження ролі мислення зростання як потенційного ресурсу для подолання труднощів та збереження психічного здоров'я стає важливим складником розробки підходів, спрямованих на формування стійкої та адаптивної особистості.

Водночас, попри значну зацікавленість наукової спільноти в концепції мислення зростання, потреба в систематизації та узагальненні наявних знань залишається актуальною. Комплексний огляд теоретичних засад та емпіричних досліджень уможлиблює формування цілісного уявлення про вплив мислення зростання на академічні досягнення та психологічну стійкість, виявлення ключових механізмів цього впливу та окреслення напрямків подальших наукових пошуків. Результати такого огляду можуть мати практичне значення для педагогів, психологів та інших фахівців, які працюють у сфері освіти та розвитку особистості. Узагальнені знання про роль мислення зростання можуть бути використані для розробки та впровадження ефективних стратегій, спрямованих на формування позитивних установок, підвищення навчальної мотивації та зміцнення психологічної стійкості здобувачів освіти, що є важливим для їхнього успішного майбутнього.

Таким чином, окреслена тема є актуальною, оскільки сприяє поглибленню розуміння ключового психологічного фактора, що впливає на успішність та добробут молоді, а також окреслює перспективи для подальших наукових досліджень та практичного застосування отриманих знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових розвідок щодо впливу мислення зростання на академічні досягнення та психологічну стійкість виявляє значний інтерес західної наукової спільноти до вивчення взаємозв'язку між цими конструктами [2; 3; 4; 8]. Аналіз вітчизняних розвідок окресленої теми засвідчив незначний інтерес науковців до дослідження мислення зростання.

Аналіз наявних наукових доробок показав, що більшість емпіричних досліджень підтверджують позитивний вплив мислення зростання на академічну успішність, що проявляється у вищих показниках навчальних досягнень, більшій наполегливості у подоланні труднощів, та кращій адаптації до навчального процесу [2; 3; 4; 8; 9].

Крім того, значна кількість робіт присвячена вивченню ролі мислення зростання у формуванні психологічної стійкості. Результати

цих досліджень свідчать про те, що особи з домінантним мисленням зростання демонструють вищу здатність до відновлення після невдач [1], менший рівень стресу та тривожності [7], а також більш оптимістичне ставлення до життєвих викликів [6].

Теоретичні праці в цій галузі переважно зосереджені на обґрунтуванні когнітивних та мотиваційних механізмів, через які мислення зростання впливає на академічні та психологічні результати. Розглядаються такі аспекти, як установки щодо інтелекту, цільова орієнтація, стратегії навчання та механізми саморегуляції [2; 6; 8].

Попри значний обсяг проведених досліджень, існують певні напрямки, що потребують подальшого вивчення. Зокрема, недостатньо досліджено контекстуальні фактори, що можуть модулювати вплив мислення зростання [4], а також ефективність різних інтервенційних програм, спрямованих на його формування та розвиток у різних вікових групах та освітніх середовищах [6].

Таким чином, проведений аналіз свідчить про важливість та актуальність досліджуваної теми, підтверджує значний вплив мислення зростання на ключові аспекти навчальної діяльності та психологічного функціонування, а також окреслює перспективи для майбутніх наукових розвідок.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є здійснення комплексного огляду теоретичних засад та емпіричних досліджень для узагальнення знань про роль мислення зростання як фактора академічних досягнень та психологічної стійкості, виявлення ключових механізмів цього впливу та окреслення перспектив подальших наукових розвідок у цій галузі.

Виклад основного матеріалу досліджень. Ключовим аспектом теорії Двек є розрізнення двох фундаментальних типів імпліцитних теорій інтелекту: інкрементальної теорії (мислення зростання) та ентитарної теорії (фіксоване мислення) [2; 8]. Особи з інкрементальною теорією розглядають інтелект як динамічну якість, що піддається розвитку та вдосконаленню через навчання, практику та наполегливість. Натомість особи з ентитарною теорією сприймають інтелект як стабільну, вроджену характеристику, яку неможливо суттєво змінити.

Ці базові переконання суттєво впливають на поведінку та реакції індивіда в різних ситуаціях. Особи з мисленням зростання схильні приймати виклики, що дозволяє віднаходити у складних завданнях можливість для навчання та розвитку, а не загрозу своїй компетентності.

Вони розглядають зусилля як необхідний шлях до майстерності та зростання, а не як ознаку недостатніх здібностей [3].

Така особистість сприймає критичний зворотний зв'язок як цінну інформацію для вдосконалення, а не як особисту образу [6; 8]. Вона бачить в досягненнях інших джерело натхнення та можливість для власного навчання, а не відчують заздрість чи загрозу [5].

На противагу цьому, особи з фіксованим мисленням частіше уникають складних завдань, швидко здаються перед труднощами, негативно реагують на критику та можуть відчувати заздрість до успіхів інших, оскільки сприймають їх як підтвердження власної недостатності.

Аналізуючи емпіричні дослідження впливу мислення зростання, можна помітити позитивний вплив мислення зростання на різні аспекти функціонування особистості, особливо в контексті освіти та психологічного добробуту.

Метааналіз досліджень, проведений науковцями [8; 9], показав значний позитивний зв'язок між мисленням зростання та академічною успішністю здобувачів різного віку та в різних навчальних дисциплінах. Дослідження виявило, що здобувачі середньої освіти з більш вираженим мисленням зростання демонстрували кращу динаміку успішності з математики впродовж навчального року. Подібні результати були отримані в дослідженнях у вищій освіті [8], де студенти з мисленням зростання демонстрували вищу академічну мотивацію та кращі результати навчання.

Варто підкреслити, що мислення зростання тісно пов'язане з внутрішньою мотивацією, наполегливістю та стійкістю до невдач. Особи, які вірять у можливість розвитку своїх здібностей, більш схильні докладати зусиль навіть перед обличчям труднощів, оскільки вони сприймають ці зусилля як інвестицію у власне зростання. Дослідження показало, що здобувачі з мисленням зростання демонстрували більшу наполегливість у вирішенні складних завдань порівняно зі здобувачами з фіксованим мисленням [7; 9].

Окрім академічних досягнень, мислення зростання також пов'язане з вищим рівнем психологічного добробуту. Особи з мисленням зростання менш схильні до депресії та тривожності у відповідь на невдачі, оскільки вони не сприймають їх як свідчення власної некомпетентності [2; 3; 4; 8]. Дослідження виявило, що здобувачі з мисленням зростання повідомляли про нижчий рівень стресу та вищу самооцінку.

Попри значний обсяг досліджень, що підтверджують важливість мислення зростання, залишаються певні напрямки для подальшого вивчення. Зокрема, важливим є дослідження механізмів, через які мислення зростання впливає на академічні досягнення та психологічний добробут. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вивчення нейробіологічних корелятив мислення зростання та розробку більш диференційованих інструментів для його оцінки.

Особливо перспективним є розробка та оцінка ефективності інтервенцій, спрямованих на формування мислення зростання в різних вікових групах та освітніх контекстах. Дослідження [8; 9] продемонструвало ефективність коротких онлайн-інтервенцій, спрямованих на зміну переконань здобувачів щодо природи інтелекту, що призвело до покращення їхньої академічної успішності. Подальші дослідження можуть досліджувати довгострокові ефекти таких інтервенцій та їхню адаптацію до різних культурних контекстів.

З огляду на результати досліджень та теоретичні засади концепції мислення зростання, можна запропонувати наступні стратегії його формування.

Перша стратегія передбачає наголошення на процесі та зусиллях, а не лише на результаті. Це можна досягти визнанням старань здобувачів, їх наполегливості, застосування стратегій та прогресу, а не лише кінцевого результату або природних здібностей. Важливо також підкреслювати важливість навчання та розвитку, а не лише досягнення високих оцінок і заохочувати їх ділитися своїм процесом навчання, обговорювати помилки та висновки, зроблені на їх основі.

Наступна стратегія базується на переосмисленні ролі помилок та невдач. Це досягається створенням безпечного середовища, де помилки сприймаються як невіддільна частина процесу навчання та можливість для зростання. Важливо аналізувати помилки разом зі здобувачами, фокусуючись на тому, що можна навчитися з цієї ситуації та як діяти інакше наступного разу та ділитися власними прикладами подолання труднощів і навчання на помилках.

Наступною стратегією є навчання концепції мислення зростання. Це досягається поясненням різниці між фіксованим та мисленням зростання, використовуючи зрозумілі приклади та метафори (наприклад, мозок як м'яз, який можна тренувати). Важливо обговорювати наукові дослідження, що підтверджують нейропластичність мозку та можливість

розвитку інтелекту й заохочувати здобувачів рефлексувати над власними установками та їхнім впливом на навчання та ставлення до труднощів.

Наступною стратегією є формування цілей, орієнтованих на навчання та розвиток. Вона уможлиблюється такими активностями як допомога у постановці цілей, пов'язаних з покращенням навичок, поглибленням знань та подоланням складностей, а не лише з отриманням високих оцінок; навчання стратегій планування та моніторингу прогресу у досягненні цих цілей; заохочення святкувати не лише кінцеві досягнення, але й проміжні успіхи та прогрес у навчанні.

Не менш важливою стратегією є надання конструктивного зворотного зв'язку, спрямованого на зростання. Зворотний зв'язок має бути конкретним, описовим та орієнтованим на процес і зусилля здобувачів, а не на їх особистісні якості чи рівень інтелекту. Важливо фокусуватися на тому, що здобувачі можуть зробити, щоб покращити свої результати в майбутньому. Саме тому варто заохочувати здобувачів самостійно оцінювати свій прогрес та визначати наступні кроки.

Наступною стратегією є створення культури зростання в навчальному середовищі. В цій стратегії освітянам важливо демонструвати власне мислення зростання, відкрито говорячи про свої помилки та процес навчання. Окрім цього важливо заохочувати співпрацю та взаємодопомогу між здобувачами, де вони можуть вчитися один в одного та підтримувати зусилля інших. Тут доцільно використовувати приклади успішних людей, які досягли значних результатів завдяки наполегливій праці та вірі у свій розвиток.

Ще однією важливою стратегією є розвиток навичок саморефлексії. Вона базується на заохоченні здобувачів до регулярного аналізу особистого навчального досвіду, своїх сильних та слабких сторін, а також визначення найбільш ефективних особистих траєкторій. Тут доцільно використовувати письмові рефлексії, дискусії та інші методи стимулювання самоаналізу.

Впровадження цих стратегій у навчальний процес, на нашу думку, сприятиме поступовому формуванню у здобувачів мислення зростання, що, своєю чергою, позитивно позначиться на їхніх академічних досягненнях та психологічній стійкості. При цьому важливо пам'ятати, що формування мислення зростання є довготривалим процесом, який потребує послідовності та системності у застосуванні відповідних підходів.

Висновки. Концепція мислення зростання є цінною теоретичною рамкою для розуміння факторів, що впливають на академічні досягнення та психологічний добробут. Емпіричні дослідження послідовно підтверджують позитивний зв'язок мислення зростання з навчальною успішністю, мотивацією, стійкістю до труднощів та загальним рівнем психологічного добробуту. Подальші дослідження в цьому напрямку мають значний потенціал для розробки ефективних стратегій та інтервенцій, спрямованих на сприяння розвитку мислення зростання та оптимізацію освітніх та психологічних результатів особистості.

Проведений комплексний огляд наукової літератури переконливо свідчить про значущу роль мислення зростання як вагомого фактора, що позитивно впливає як на академічні досягнення, так і на психологічну стійкість особистості. Аналіз теоретичних засад підкреслює, що віра в можливість розвитку власних здібностей формує мотивацію до навчання, наполегливість у подоланні труднощів та позитивне ставлення до викликів.

Аналіз результатів численних емпіричних досліджень підтверджує, що особи з домінівним мисленням зростання демонструють вищі показники навчальних досягнень, більшу залученість до навчального процесу та ефективніше використовують стратегії навчання. Водночас огляд наукових праць виявив, що мислення зростання є важливим психологічним ресурсом, що сприяє формуванню психологічної стійкості, допомагаючи індивідам успішно адаптуватися до стресових ситуацій, легше переносити невдачі та зберігати оптимістичний настрій.

Ключовими механізмами, через які мислення зростання впливає на академічні та психологічні результати, є орієнтація на навчання, конструктивна реакція на помилки, високий рівень наполегливості та розвинені навички саморегуляції.

Попри значний обсяг проведених досліджень, огляд виявив певні прогалини та окреслив перспективні напрямки для подальших наукових розвідок. Зокрема, потребують поглибленого вивчення контекстуальні фактори, що модулюють вплив мислення зростання, а також ефективність інтервенційних програм, спрямованих на його розвиток у різних вікових групах та освітніх середовищах.

Узагальнюючи результати даного дослідження варто наголосити на важливості формування та підтримки мислення зростання в освітньому процесі та за його межами, адже розвиток віри у власні можливості є

ключовим елементом сприяння академічному успіху, психологічному добробуту та загальній життєвій адаптивності особистості.

Література

1. Mind-set growth and achievement: A meta-analysis / J.L. Burnette, E.H. O'Boyle, E.M. VanEpps et al. *Perspectives on Psychological Science*. 2013. Vol. 8(3), P. 227–241.
2. Dweck C.S.. *Mindset: The new psychology of success*. Random House, 2006. 283 p.
3. Molden D.C., Dweck C.S. Implicit theories of intelligence and the prediction of psychological maladjustment: A meta-analysis. *Psychological Science*. 2006. Vol. 17(3). P. 192–199.
4. O'Keefe P.A., Dweck C.S., Walton G.M. Implicit theories of intelligence and social belonging predict academic engagement and help-seeking in the transition to college. *Journal of Higher Education*. 2018. Vol. 89(6). P. 834–857.
5. Park D., Chiu C.Y. When does implicit belief about ability predict academic engagement? The moderating role of perceived peer norms. *Learning and Individual Differences*. 2015. Vol. 40. P. 117–124.
6. Mind-set interventions are a scalable treatment for academic underachievement / D. Paunesku, G.M. Walton, D.S. Yeager et al. *Psychological Science*. 2015. Vol. 26(6). P.784–793.
7. Academic and emotional effects of a brief intervention to promote a growth mindset in middle school students / C. Romero, A. Master, D. Paunesku et al. *Learning and Instruction*. 2014. Vol. 33. P. 40–50.
8. Yeager D.S., Dweck C.S. Mindsets that promote resilience: When students believe that personal characteristics can be developed. *Educational Psychologist*. 2012. Vol. 47(4). P. 302–314.
9. Using design thinking to improve psychological interventions: The case of the growth mindset intervention / D.S. Yeager, C. Romero, D. Paunesku et al. *Journal of Educational Psychology*. 2016. Vol. 108(3). P. 374–391.

Taranenko H. Growth mentality as a factor of academic achievement and psychological resilience

Summary. *The article presents a theoretical overview of the concept of a growth mindset and its impact on academic achievement and psychological well-being of an individual. The key differences between growth mindset and*

fixed mindset are analyzed, and the results of empirical studies confirming the connection of growth mindset with academic performance, motivation, resilience to difficulties, and the general level of psychological well-being are also considered. The prospects of further research in this area for the development of effective interventions aimed at the formation of a growth mindset are substantiated.

Keywords: growth mindset, fixed mindset, academic achievement, motivation, resilience, psychological well-being.

УДК 37.018.43:004.738.5:159.9

Тараненко Г.Г., к.пед.н., доцент, **Козуб О.О.**, к.соц.н., доцент
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ЕФЕКТИВНОГО ГІБРИДНОГО НАВЧАННЯ

***Анотація.** У статті розглядаються ключові психолого-педагогічні аспекти організації ефективного гібридного навчання. Особлива увага приділяється аналізу впливу гібридного середовища на мотивацію здобувачів, розвиток їхньої саморегуляції та активізацію когнітивних процесів. Пропонуються практичні стратегії для освітян щодо підтримки та стимулювання цих важливих складників успішного навчання в умовах поєднання онлайн- та офлайн-форматів.*

***Ключові слова:** гібридне навчання, мотивація, саморегуляція, когнітивні процеси, педагогічні стратегії.*

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток інформаційних технологій та досвід дистанційного навчання, набутий під час пандемії, та військова агресія росії проти України зумовили активне впровадження гібридних моделей навчання в освітній процес. Гібридне навчання, що поєднує елементи очного та дистанційного навчання, не лише стали необхідним кроком в реалізації освітніх потреб, а й відкрило нові можливості для гнучкості, індивідуалізації та підвищення якості освіти. Ефективність такого навчання значною мірою залежить від урахування психолого-педагогічних засад, зокрема, особливостей мотивації